

Oplæggere fra blandt andre Mærsk fyldte en del i Sønderborg havn i 1970'erne

Husk Generalforsamlingen – se bagsiden

ARKIVNYT udgives af:
Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Redaktion
Kai Viggo Jørgensen

Kontaktoplysninger

Arkivet Asylvej 1, Sønderborg
Tlf.: 7443 2710
E-mail: sdbg.arkiv@bbsyd.dk
Leder (fung.): Kai Viggo Jørgensen
www.sdbglokalarkiv.dk
 @sdbg.arkiv

Arkivet Torvet 12, Ulkebøl
Tlf.: 7442 9366
E-mail: ulkeboel.arkiv@bbsyd.dk
Leder: Helene Petersen
www.skla.dk/ulkeboel
 @ulkeboelarkiv

Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl,
Ulkebøl og Sønderborg er medlem af *Sønderborg Kommunes Lokalhistoriske Arkivsamvirke, SKLA.*
www.skla.dk
 @SKLA.sdbg

Åbningstider

Arkivet i Sønderborg
Mandag: kl. 09.00 til 12.00
Onsdag: kl. 15.00 til 17.00

Arkivet i Ulkebøl
Mandag: kl. 15.30 til 17.00
Tirsdag: kl. 10.00 til 12.00

Den selvejende institution Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Formand
Knud Erik Sørensen

Næstformand
Palle Fløe

Sekretær
Conny G. Philippsen

Kasserer
Knud Kylling Petersen

Medlemsansvarlig
Kai Viggo Jørgensen

Bestyrelsesmedlemmer
Erik Husted
Jørgen Due Jensen

***Vi opfordrer medlemmer til at deltage i akivernes arrangementer!
De er arrangeret for jer***

Vedlagte girokort bedes indbetalt senest den 1. marts 2017

Nyt fra arkiverne

Sønderborg Arkiv

På Asylvej-arkivet har det forløbne halve år været præget af ro og stabilitet, ligesom alle medarbejdere gør en stor indsats for at få en mængde ting fra hånden.

En gruppe er stærkt i gang med at få digitaliseret de tusindvis af billeder, arkivet er i besiddelse af, ligesom et par medarbejdere har været på kursus i digitalisering af kassettebånd og cd'er.

Begge arkivers medarbejdere – og et par fra arbejderarkivet – har været på studietur til Haderslev Byarkiv for at se, hvordan de arbejder. Se side 22.

Vores foredrag om Andelssvine-slagteriet var velbesøgt med ca. 70 deltagere.

På personalesiden har vi kunnet byde velkommen til endnu en ny medarbejder: Hans Jørgensen, der stammer fra en gammel Sønderborg-familie og således har et godt kendskab til byen.

Den 1. december kunne Helga Jørgensen fejres for 25 års arbejde på arkivet, og vi siger tak til Helga for hendes store indsats.

Kai Viggo Jørgensen, fung. arkivleder

Ulkebøl Arkiv

På Ulkebøl Arkiv arbejder vi i øjeblikket meget med billeder, og lige nu er vi ved at sætte navne på skolefoto. Desværre mangler vi billeder af mange årgange, så hvis I har nogle liggende, er vi meget interesserede. Eventuelt kan vi låne billedet og skanne det til vor samling. Husk vi vil gerne have navne på personerne på billederne, hvis det er muligt. Især mangler vi billeder fra Kær Skole, lige fra start til slut. Vi mangler også konfirmand-billeder fra Ulkebøl Kirke.

Bogen "Gårde og ældre Huse på Kær Halvø" kan endnu fås på vort arkiv, og den koster 200 kr. for medlemmer. Det er nu tredje oplag, så den har virkelig været en succes.

Helene Petersen, arkivleder

Forretningsliv i forandringens tegn

Det er vel ikke nogen hemmelighed, at mange synes, forretningslivet i den indre by i de seneste år har undergået store forandringer. Især etableringen af "Center Øst" og opførelsen af "Borgen" i midtbyen for tre år siden har betydet store forandringer.

Men bortset fra en ret stabil periode i anden halvdel af 1900-tallet, der egentlig ikke medførte store forandringer, er det ikke et nyt fænomen.

Gennem århundrederne har der såmænd også været mange eksempler på forretninger, der er opstået, er flyttet til en anden adresse eller helt er ophørt.

Et godt eksempel på en ejendom, der er undergået mange forandringer i de sidste 200 år, er således Perlegade 28.

De først kendte ejere – der også drev forretning på stedet – var familien Gorrisen/Günther Sohn, der havde forretning med manufaktur, vin, korn og kolonial. Det var bl.a. de ejere, der i 1803 byggede det store pakhuis (nedrevet i 1970 i forbindelse med anlæggelsen af den nuværende p-plads).

Den sidste Günther Sohn døde i 1868 og i 1870'erne overtog bankdirektør Chr. Jørgensen ejendommen (det var ham, der senere begik det underslæb, der førte til Sonderburger Banks krak, men det er en helt anden historie). Banken havde til huse på første sal og blev her, indtil den nuværende, kendte Danske Bank bygning opførtes i 1906. Forretningslokalerne lejedes ud til vekslende forretningsfolk, og bagbygningerne husede diverse småhåndværkere, øl-depot med sodavandsfabrik og indtil

nogle år før nedrivningen, VVS-firmaet Louis Petersen A/S.

Fra 1882 til 1895 drev Th. J. Mørch isenkramforretning i bygningen. Han flyttede derefter ned på Perlegade 9, og hans forretning blev senere til Lorenz Andersen/Inspiration.

Efter isenkrammer Mørch overtog direktør Peter Helmer forretningslokalerne, hvor han drev manufakturhandel, samtidig med, at han var

direktør for Sønderborg Bank på første sal.

Den længste, uforanderlige periode tog sin begyndelse i 1903, hvor købmændene (læs manufakturhandlerne) Harald Helmer og Viggo Jørgensen åbnede den senere så kendte manufakturforretning Helmer & Jørgensen. I 1906 købte firmaet H&J bygningen af Sønderburger Bank formedelst 87.500 Reichsmark (med bl.a. en klausul om, at de ikke måtte drive bankvirksomhed dér de første fem år!).

Harald Helmer trak sig – af aldersmæssige grunde – ud af firmaet i 1950, og forretningen fortsatte med anden og tredje generation Jørgensen som indehavere indtil 1988, hvor indehaverne lejede lokalerne ud til Damkjær Damekonfektion. Allerede i 1982 havde

man dog lejet den bagerste halvdel af stueetagen ud til Jysk Sengetøjslager, der hermed åbnede sin butik nr. 30, ligesom der var speciallægepraksis på første sal fra 1982 til 2005.

I 1998 – og et par år efter at Jysk Sengetøjs-lager var flyttet ud i Center Øst – solgte Dankjær lejekontrakten til elektronik kæden Merlin, der var i lokalerne, indtil firmaet gik konkurs og lukkede i 2008.

Siden 2009 har elektronik kæden FONA haft til huse i lokalerne, men også dette firma er i skrivende stund ophørt med at eksistere, og den 6. oktober 2016 åbnede Matas-kæden deres hidtil største butik, hvor også en filial af Løve Apoteket har fået plads.

Kai Viggo Jørgensen, okt. 2016

Et bankkrak der rystede en hel egn

“Sønderborg Bank” blev oprettet den 1. oktober 1889, idet den eksisterende “Forskudskassen for Handel og Industri” blev omdannet til et aktieselskab med en aktionær- og kundekreds bredt sammensat blandt hele egnens befolkning.

Aktiekapitalen var på 800.000 Mk, men heraf blev kun 25% indbetalt, idet man anså 200.000 Mk for at være tilstrækkelig arbejdskapital. Banken var dansksindet, men havde også stor opbakning i den tyske del af befolkningen.

Direktør – og medstifter – for banken, der havde til huse i Perlegade 28 (nu Matas) var Chr. Jørgensen. Han var født i 1838 i Ulkebøl og var en meget anset mand i byen. Udover at være bankdirektør drev han bl.a. en givtig mineralvandsfabrik. Han førte en stor husholdning, havde påfugle gående i sin have og foretog rejser til Paris, men samtidig var han meget godgørende overfor de svage i samfundet – herunder især børnene.

I 1895 udbrød der en influenzaepedemi, der også ramte bankdirektøren. For at han på sit sygeleje ikke skulle blive forstyrret af hestevognenes skramlen på gadens brosten, strøede man halm ud på gaden, og en lirekassemand fik en guldmønt for at flytte et andet sted hen!

Desværre overlevede bankdirektøren ikke influenzaen, og ti dage efter hans død, den 15. marts 1895, kom det frem, at han havde besveget banken, og at dens konkurs var uundgåelig. Chr. Jørgensen havde bl.a. indladt sig på store børsspekulationer gennem et vekselererfirma i Berlin, og hans gæld til banken var nu steget til 2,4 millioner Mk! Bankens prokurist hævdede efterfølgende, at hvis bankdirektøren havde levet sommeren over, havde tabet kunnet undgås, idet kursen på nogle afrikanske aktier på det tidspunkt ville være steget betydeligt.

Konkursen kom som et lyn fra en klar himmel og voldte stor bestyrtelse i byen og egnen, idet stort set hver eneste familie var berørt – enten havde de deres sparepenge i banken eller var aktionærer med udsigt til at skulle indbetale den resterende aktiekapital – i mange tilfælde med udsigt til at blive ruinerede.

Helt så galt gik det nu heldigvis ikke. Sønderborg Handelsstandsforening tog initiativ til at få skabt en ny bank – med navnet “Sønderborg Kreditbank” på ruinerne af den gamle. Hvordan det skete, er for teknisk at komme ind på her, men det medførte, at ikke en eneste virksomhed gik konkurs, medens der var en del – fortrinsvis ældre – kunder, der satte nogle af deres spareskillinger til.

Bankkrakket fik dog også nationalpolitiske konsekvenser: Som nævnt var Sønderborg Bank dansksindet, men i den nye bank fik tyskerne vedtaget en vedtægtsbestemmelse om, at der aldrig måtte være dansk flertal i banktilsynet, og at forhandlingssproget skulle være tysk! (Det viste sig dog senere, at denne bestemmelse var ulovlig og måtte udgå).

Sønderborg Banks krak og et underslæb i Lysabild Sparekasse året efter førte til, at man i 1909 fik oprettet “Folkebanken for Als & Sundeved” (senere Sydbank) og denne var rent dansk.

Kai Viggo Jørgensen, 2016

Dybbølværftet – Düppelwerft og Skanse X

I sidste nummer af Arkivnyt berettes om Stocks & Kolbe som blev grundlagt som skibsværft i Kiel i 1893 af Max Friedrich Christian Kolbe (f. 24.07. 1863 i Itzehoe, d. 17.04.1930 i Kiel) og som i 1907 anlagde en filial i Sønderborg under navnet Düppelwerft. Værftets opgave var først og fremmest at bygge og vedligeholde den kejserlige tyske marines store slæbemål, dvs. skydeskiver som benyttedes af den nyanlagte skibsartilleriskole.

Kolbe købte et ca. 10 tdr. land stort areal på Sundeved-siden ud til Allsund, dengang matrikuleret som Art. nr. 161 Dybbøl. Der blev foretaget opfyldning langs strandkanten og anlagt bolværker. På den sydlige del af arealet blev anlagt beddings til ophaling af slæbemål og på den nordlige del et par beddings til ophaling af mindre skibe, som skulle repareres. Virksomheden kom i gang i løbet af 1909, hvor der var 57 ansatte, men ikke som et egentligt skibsværft, idet der alene var gang i smedje og savværk. I juni 1913 ansøgte Kolbe Sønderborg Kredsudvalg om tilladelse til at sætte skibsværftsdelen i drift til bygning af jernskibe, hvilket ville kræve bygning af par haller til opstilling af damphamre og faldværker samt lager. Tilladelsen blev givet, men på grund af udbruddet af første verdenskrig i august 1914 kom værftet ikke i drift. Virksomheden lå stille til sommerhalvåret 1917, hvor der var 19 ansatte. Året efter var der 36 ansatte og i 1919 ca. 50.

Kolbe havde sin bopæl i Kiel, men opholdt sig, i hvert fald i længere perioder fra 1919 til 1925, i Sønderborg, formentlig i et til værftet hørende beboelseshus. Det hænger muligvis sammen med, at værftet fik et par opgaver, i 1919 således reparation af en yacht tilhørende professor C.D. Harries i Kiel; den havde tidligere tilhørt kejser Wilhelm under navnet "Meteor III", og i 1922 færdiggørelsen af et passagerskib, som var påbegyndt på værftet i Kiel i 1921, men som blev slæbt i Sønderborg til færdiggørelse. Dette skib, som fik navnet "Turisten", var købt af direktør H.A.C. Rasmussen i København og kom i fart på Øresund og i Køge Bugt. Værftet har næppe nogensinde bygget større skibe, men nok mindre sejl-, ro-

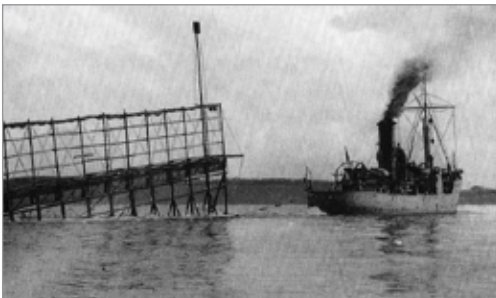

Udsigt over Düppelwerft ca. 1910. Omtrent i midten ses en af artilleriskolens hjælpeskibe på beddingen og til venstre herfor yderligere et par hjælpeskibe, såkaldte tendere, ved klargøringskajen. Beddingerne til slæbemål lå i billedets højre udkant

og motorbåde. Da den tyske roklub i Sønderborg, Ruderverein Germania, blev stiftet i 1924, skænkede Kolbe en robåd til foreningen.

Det er også tænkeligt, at Kolbe overvejede at bosætte sig fast i nærheden af Sandbjerg. I hvert fald erhvervede han i 1919 et grundstykke, Art. Nr. 33 Stovgaard, fra gæstgiver Elius Boysen Juhl, som uden større succes havde drevet det her opførte Hotel Sandbjerg, som blev nedrevet omkring samme tid, skønt det næppe var mere end ti år gammelt. Kolbe havde planer om at bygge en villa på stedet, men det blev aldrig til mere, end at bygningen af en stald og tjenerbolig blev påbegyndt, men aldrig fuldført.

Udover værftet erhvervede Kolbe forskellige andre ejendomme, bl.a. to mindre beboelseshuse med tilhørende grundstykker, som lå ved Aabenraavej. Det ene, Art. Nr. 195 Dybbøl, var ejet af værkfører Wilhelm Rohwedder, som i Kolbes fravær bestyrede Dybbølværftet, det andet, Art. Nr. 169 Dybbøl, var ejet af Peter August Schlichting. Kolbe fik tinglyst skøder i 1919, skønt erhvervel-

Tenderen "Fuchs" med skydeskive på slæb i Kiel fjord. "Fuchs" var et af de tre hjælpesfartøjer, som blev hjemmehørende i Sønderborg efter bygningen af artilleriskolen. De andre hed "Delphin" og "Ulan"

sen var sket allerede i 1913 på en noget speciel baggrund. Dette år opdagede man nemlig ved et tilfælde, at der på den første grund lå store murrester på pladsen. De stammede fra Skanse X i i den danske befæstning af Dybbøl, som blev sprængt og sløjfet af preusserne i sommeren 1864.

Da man netop i 1913 var i fuld gang med at planlægge en stor tysk 50-års mindeudstilling for sejren ved Dybbøl 18. april 1864, opstod tanken om erhverve dette historiske grundstykke, ikke fordi det var en dansk skanse, som i øvrigt blev forladt uden kamp i 1864, men fordi det var her fra Skanse X at prins Friedrich Carl og general-feltmarskal Helmuth von Moltke den 29. juni 1864 overværede preussernes overgang til Als.

I løbet af 1913 fik Jens Raben, som var forstander for det daværende Hjemstavnsmuseum – forløberen for museet på Sønderborg Slot – foretaget omfattende udgravninger og fik afdækket betonfundamentet til blokhuset og resterne af de to sprængte betonkrudtmagasiner. I det tidlige forår 1914 var udgravningsarbejderne afsluttet, og pladsen omdannet til et lille anlæg, hvor der den 18. april 1914 blev afsløret en stor mindesten for prins Friedrichs og Moltkes tilstedeværelse i 1864. Stenen var i øvrigt fundet på Dybbølværftets grund nedenfor Skanse X, og inskriptionen udført af stenhuggermester Christian Iversen.

Skibsværftsejer Kolbe tilbød at købe jordstykket og skænke det til udstillingen. Der blev oprettet en kontrakt, hvorefter arealet skulle overdrages til museet ved udstillingens afvikling. Kontrakten blev indgået i navn af amtsdommer Walter Ewaldt som leder af udstillingen, men ved dennes afvikling nægtede Ewaldt pure at give afkald på kontrakten, hvilket medførte at der opstod strid om hvem arealet egentlig tilhørte.

Da Kolbe døde i Kiel overgik hans ejendomme til hans enke Auguste

Ansatte på Düppelwerft ca. 1910. Det er Kolbe yderst til venstre og bestyreren Wilhelm Rohwedder yderst til højre

Prins Friederich og general Moltke overværer preussernes overgang til Als 29. juni 1864 fra taget på blokhuset i den danske Skanse X. Maleri af Fritz Schultz 1869

Kolbe, født Schreiber, i Kiel og datter Anna Elisabeth Kolbe, som var gift med regeringsbygmester Achim Griese i Tønning. Værftet kom efter Kolbes død ikke i drift, og Dybbøl kommune sikrede sig pant i ejendommene for tilgodehavende skatter. I 1938, hvor tilgodehavendet var løbet op i ca. kr. 50.000, mistede kommunen tålmodigheden og begærede tvangsaktion over samtlige ejendomme: Art nr. 161 og 204 Dybbøl ejerlav (værftet), Art. Nr. 169 og 195 (de to huse ved Aabenraavej) og Art. Nr. 33 Stovgaard (tidligere Sandbjerg Hotel).

Tidligere stadsbygmester Andreas J.A. Friederichs forsøgte på vegne af Kolbes arvinger at obstruere tvangsauktionen ved at påstå at skansearealet tilhørte foreningen "Düppel-Ahrenkiel", hvilket dog blev afvist ved en kendelse fra Sønderborg købstads ret af 22. februar 1938, hvorefter auktionen blev berammet til den 16. marts. Sønderborg kommune bød kr. 35.100, som ikke dækkede skattevæsenets tilgodehavende. Der blev derfor begæret ny auktion som blev afholdt 6. april 1938. Der fremkom ikke nye bud, så Sønderborg Kommune blev ejer for det tidligere afgivne bud på kr. 35.100.

Kommunen solgte i 1939 arealet ved Sandbjerg til den daværende ejer af Sandbjerg gods, godsejer Knud Dahl. Samme år lod kommunen de to ejendomme ved Aabenraavej nedbryde i forbindelse med en mindre udretning af vejen. Herved blev der omsider mulighed for at "Skanse X" som det sidste danske skanseareal fra 1864 kunne indlemmes i Nationalparken. Formelt skete dog først, da arealet ved et gavebrev af 15. juni 1945 blev overdraget den

danske stat. Arealerne fra de øvrige danske skanser (I-IX) var efter Genforeningen i 1920 blev opkøbt af "Komitéen til erhvervelsen af Dybbøl Skanser" og overdraget til Staten ved gavebrev af 18. april 1924.

Værftsarealet udlejede Sønderborg kommune i 1943 til C.G. Schumann Skibsværft og Maskinfabrik A/S på en 15-årig kontrakt. Aktiekapitalen var ved starten 15. marts 1943 75.000 kr. fordelt med en tredjedel til hver på skibsiingeniør Christian Gerhard Schumann, Egersund, købmand Peter Hansen-Damm, Sønderborg og prokurist Wilhelm August Lassen, Sønderborg. Sidstnævnte udtrådte ret hurtigt og blev afløst af bankprokurist Peter Petersen, Aabenraa. Pr. 1. november 1943 udvidedes aktiekapitalen til 160.000 kr., som var fordelt med en fjerdedel til hver af ovennævnte samt bådebygger Heinrich Weiss, hvis bådebyggeri ved Verdens Ende blev overtaget af selskabet. I begyndelsen af 1944 blev aktiekapitalen udvidet til 250.000 kr.

Genåbningen af værftet hilstes, i hvert fald i starten, med en vis tilfredshed. Det gav nemlig beskæftigelse til mange. I 1944 således 202 arbejdere i januar jævnt stigende til 292 ved årets udgang. Medaljens bagside viste sig imidlertid hurtigt: værftet arbejdede nemlig stort set kun med reparation og ombygning af tyske skibe, ikke mindst skibe som tilhørte eller brugtes af den tyske krigsmarine. Formelt set var værftet ganske vist selvstændigt, men i realiteten var det et datterselskab af Liefergemeinschaft der Deutschen Berufsgruppen in Nordschleswig, stiftet i 1940 med det formål at skaffe hjemmetyskere fordelagtige leverancer til værnemagten. Som et blandt talrige eksempler kan nævnes ombygning i 1944 af en fire-mastet træbygget skonnert ved navn "Atlas" til brug som vagt-

*De fritgravede rester af
krudtmagasinerne og
blokhusfundamentet i
Skanse X.*

*I baggrunden et af de af
Kolbe erhvervede huse ved
Aabenraavej. Nedrevet
1938. Postkort fra ca. 1925*

Robåd skænket af Kolbe til Ruderverein Germania 1924

skib. Det knap 60 m lange og ca. 11 m brede skib blev indrettet til en besætning på seks officerer og underofficerer og 24 menige; det blev bestykket med antiluftskyts i form af to stk. 37 mm og to stk. 20 mm kanoner, hvoraf den ene var i firlingaffutage samt maskingeværer.

Værftet ophørte straks ved krigsafslutningen 5. maj 1945. Det blev konfiskeret af staten og trådte i likvidation i april 1946.

Herefter fulgte ikke mindre end fire værfter :

- 1947-1950 Sønderborg Skibsværft A/S (Karl Weiss sen.)
- 1950-1953 Ejner S. Petersen, Skibsværft og Maskinfabrik
- 1954-1958 Alssund Skibsværft A/S (brdr. Karl Weiss jun. og Wilhelm Weiss, sønner af ovennævnte Karl Weiss senior, omkom begge ved påkørsel af tog ved Avnbøl i november 1955)
- 1959-1978 Sønderborg Skibsværft I/S v/Søren Andersen & Sønner

hvoraf kun det sidste opnåede en længere levetid. Nærmere om disse kan læses i Bent Mikkelsens bog "Sønderborg Skibsværft", 2012.

Erik Husted, 2016

Lysemosegårds Kaserne – et kaserne-etablissement fra Treårskrigen

Næppe mange har nogensinde hørt om Lysemosegårds eller Lysemose Kaserne, men ikke destomindre var det det officielle navn på et etablissement som eksisterede fra 1849 til 1854 i Ulkebøl sogn.

Her følger historien om kasernen. Vi befinder os i foråret i Treårskrigen andet år, hvor krigen var blevet genoptaget efter en våbenhvile. Den danske hær var delt i en del som stod på Als overfor preussere og tyske forbundstropper i Sundeved, en anden som var indesluttet af den slesvig-holstenske hær i Fredericia (+ Fyn) og en tredje, som rykkede op i Nørrejylland forfulgt af preusserne .

Overalt på Als var der soldater, som var indkvarteret rundt omkring hos bønderne og i hyttelejre. For at skaffe tilstrækkelige indkvarteringsmuligheder og aflaste bønderne blev det besluttet at sende tre store barakker til Als fra København, hvor man havde travlt med at tildanne tømmer til fem store bindingsværksbarakker bestemt for Fredericia Fæstning. Fredericia fik imidlertid kun de to, som blev opført i Citadellet yderst på odden, hvor Fredericia ligger. De tre øvrige blev som "byggesæt" sendt til Als med skib, hvor de to ankom i begyndelsen af juni 1849 og den tredje i midten af juni.

Tømmeret blev ført til en mark i Ulkebøl sogn tilhørende gårdejer Christen Jensen Christensen, som var ejer af Lysemosegaard. Her kom opførelsen i gang i løbet af juni måned. Mere end 100 håndværkere, tømrere, murere, smede, malere osv. arbejdede daglig fra tidlig morgen til sen aften, bistået af soldater som håndlangere.

Barakkerne var nøjagtig ens, 100 alen lange (ca. 63 meter) og 10 alen dybe (ca. 6,30 m) dog med den forskel, at de to barakker var på to etager og den tredje kun på en etage ligesom dem i Fredericia. Senere tilkom yderligere en en-etages barak. Tagene var tækkede med tegl, røde sten på de to-etages og gule sten på de en-etages. Indretningen var stort set ens i alle fire barakker.

Alle underetager havde således følgende ruminddeling:

- fem rum til trappegange/forstuer

- fire rum til officerslejligheder à en mand, med kakkelovne, limfarvede vægge og udstyret med gardiner, møblement med spisebord med fire stole, et par mindre borde, madskab, spyttebakke og service i form af tallerkener, kopper, tepotte, kaffekande, glas, sennepsdåse, proptrækker, knive, gafler og skeer osv.
- to rum til underofficerslejligheder à 12 mand med dobbeltsenge (køjer)
- et rum til kommandersergentlejlighed, udstyret med sengested, skrivebord og kakkelovn
- fem rum til belægningsstuer for menige à 16-18 mand, i alt 84 mand med dobbeltsenge (køjer)
- et rum til brandstue, dvs. forsamlingslokale med kakkelovn
- et rum til marketenderkøkken med koge kedler
- et rum til marketenderbutik

Overetagen i de to-etages barakker havde nøjagtig samme indretning, blot var det som svarede til marketenderkøkken og -butik i underetagen indrettede som to officerslejligheder .

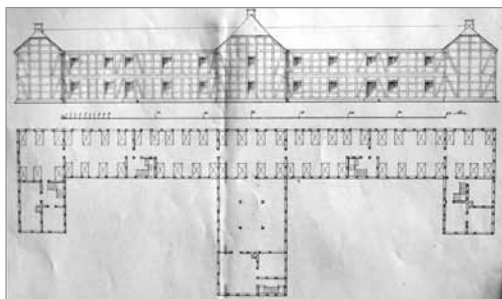
I hver tagetage fandtes en marketenderlejlighed med et par tilhørende loftsrums, medens resten var bestemt til munderingskamre, altså opbevaring af uniformer og lædertøj. Til hver kasernebygning hørte en brønd med brøndhus, vinde og to spande. Endvidere var der tre latrinbygninger af tømmer med røde tegltage, nemlig en for officerer, en for underofficerer og en for menige.

De første soldater rykkede ind den 4. januar 1850. Det to kompagnier af 10. lette Bataillon, senere fulgte bataljonens øvrige to kompagnier efter, så hele bataljonen var samlet i det nye kaserne-etablissement. Chefen var oberst Jacob Thode Ræder, som indlagde sig uvisnelig hæder, da han i marts 1849 lod sine soldater anlægge en 700 alen lang fodsti "til Sønderborgernes fornøjelse" langs vandet fra slottet til de daværende skydebaner, nemlig Strandpromenaden.

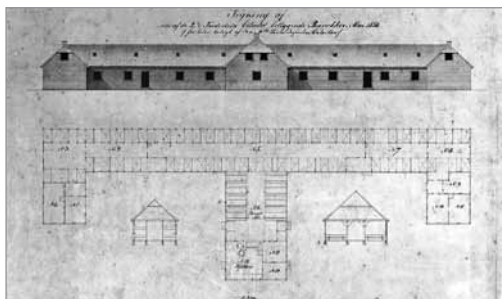
Ved kasernen var antaget en marketender ved navn P.N. Schooster, som havde påtaget sig daglig at levere "et veltillavet og kraftigt måltid varm middagsmad" bestående af én pot søbemand, dvs. mad der kan spises med ske, og seks lod kogt flæsk eller otte lod kogt kød uden sener og ben til en pris af 10 skilling daglig pr. mand. Marketenderen rådede desuden over lokaler til udsalg af smør, ost,

fedevarer, brød, brændevin, øl, likører, the, kaffe, punsch og tobak samt pudsevoks, linolie, bomolie og blå:

Siden 10. juli 1849 havde der hersket våbenstilstand som udmøntede sig i en fredsaftale i Berlin den 2. juli 1850 med Preussen/Det tyske Forbund. Den slesvig-holstenske oprørshær stod herefter alene og var parat til at genoptage krigen, da våbenhvilen udløb den 17. juli. Som følge heraf rykkede 10. Bataillon ud af kasernen mod Flensborg og deltog med hæder i slaget ved Isted den 25. juli. Efter

To-etages barak af hvilke der opførtes to i Ulkebøl. Man ser her bindingsværkskonstruktionen som ikke var synlig i virkeligheden, da konstruktionen var beklædt med brædder. Ingeniørkorpsets feltarkiv, Rigsarkivet

En-etages barak opført i Fredericia 1849. To nøjagtig tilsvarende blev opført i Ulkebøl. Ingeniørkorpsets historiske tegningsarkiv, Rigsarkivet

Udsnit af preussisk målebordsblad med Lysemosegaard som ikke eksisterer længere. Den blev nedrevet i forbindelse med opførelsen af vandrerhjemmet Danhostel, Kærvej 70

at den slesvig-holstenske hær også led nederlag ved Frederiksstad og i en række mindre sammenstød nogle måneder senere, sluttede krigen i januar 1851.

Størsteparten af hæren blev hjemsendt, og det bestemtes i foråret 1851, at der skulle oprettes depoter for ialt hjemsendte 15 reserve- og forstærkningsbataljoner og jægerkorps i Lysemosegaards Kaserne. I den kommende tid blev her afleveret og opmagasineret tusindvis af uniformsstykker, geværer og sabler, idet hvert af depoterne skulle rumme udrustning for indtil 800 mand.

Den 1. juli 1853 blev det befalet, at Lysemosegaards Kaserne skulle rømmes, og at de derværende depoter flyttes til Sønderborg Slot inden årets udgang. Samtidig bestemtes at personalet ved kasernen skulle reduceres til syv officerer, 16 underofficerer og 63 trainkuske, organiseret således at én officer var kasernekommandant med én officer som hjælper og én underofficer som skriver samt tre trainkuske. Hver af de øvrige fem officerer var kommandører for tre depoter og havde hver tre underofficerer og 12 trainkuske som hjælpere.

Da depoterne var flyttet til slottet, blev den fremtidige bestyrelse overtaget af "Artilleridepotet på Als", der virkede som en slags tøjhushus, ikke blot for artillerimateriel, men også uniformer og våben til andre våbenarter. Det fungerede til og med krigen i 1864.

Den 22. december 1853 holdt Ingeniørkorpset auktion over kaserneetablisementet til nedbrydning således at alle bygninger skulle være nedbrudte og materialerne bortskaffede før 1. april 1854. Højstbydende blev Matthias Matthiesen, ejeren af Vollerup Kro, for et bud på 5.500 Rdl. Mon ikke han har gjort en god handel, for etablisementet havde kostet ikke mindre end 49.592 Rdl. 42 Sk. at opføre.

Ejeren af Lysemosegaard modtog i april 1854 henved 1.200 Rdl. i erstatning for brug og skader på den jord han havde stillet til rådighed for kasernen.

Og således endte Lysemosegaard Kaserne sin korte livshistorie.

EH 2016

En ny vej i Vollerup

“Johanne Hansens Vej” er opkaldt efter den tidligere forstander-

inde på Als Husholdningsskole, Johanne Hansen, der overtog skolen i 1927 og var dens leder i næsten 50 år indtil 1970, da skolen blev nedlagt.

Samme sted grundlagde hun i 1930 et af Danmarks allerførste vandrerhjem, Abildgaarden, som stadig fungerer.

Mest kendt blev hun dog for sin modige indsats under besættelsen. De første begivenheder i Ulkebøl, der havde tilknytning til modstandsbevægelsen, fandt sted i 1944. Als Husholdningsskole

blev tilflugtssted for modstandsfolk, og i januar og februar måned 1944 boede to sabotører, Anker Hansen og Carl Larsen, på skolen. De tog herfra til Kollund, hvor de faldt i ildkamp med Gestapo.

I juli 1944 tog Sandbæk-gruppen ophold på skolen for at ødelægge højspændingstransformatorer, der forsynede en tysk forsøgsstation (Klinten ved Høruphav) med strøm. Sabotagen blev heldigt gennemført.

Gennem Johanne Hansen fik pastor Sandbæk kontakt til lærer Carl Petersen fra Huholt, som man opfordrede til at danne små militærgrupper i Ulkebøl. Modstandsbevægelsens ledelse anså en allieret invasion i Danmark for en mulighed, og det kunne derfor komme til befrielseskamp på dansk jord, hvor grupperne skulle støtte de allierede tropper. Grupperne modtog flere gange sendinger af våben, som blev placeret rundt i sognet.

Den 6. oktober 1944 blev Carl Petersen arresteret og indsat i Frøslevlejren, hvorfra han blev overført til koncentrationslejren i Neuengamme. Han kom uskadt hjem.

Johanne Hansens Vej
oprettede det 1. vandrerhjem i DK (1890-1981)

Samme dag arresteredes Johanne Hansen og blev ført til Frøslev. Derefter gik hendes vej over Vestre Fængsel til den berygtede kvindelejr i Ravensbrück, 90 km nord for Berlin. Fra 1939 til 1945 passerede over 130.000 kvinder gennem lejren, og af dem overlevede kun 40.000. Tre gange var hun på vej til døden i gaskammeret, men undgik det hver gang. I foråret 1945 blev hun sammen i alt omkring 7.000 kvinder reddet, fordi Folke Bernadotte havde forhandlet sig frem til, at de hvide busser måtte tage ikke blot skandinaviske, men alle syge fanger med. Over Sverige kom Johanne Hansen hjem igen efter kapitulationen, medtaget men med livskraften i behold.

Hun var aktiv inden for Danmarks Lottekorps, Røde Kors, Frihedskampens Veteraner, vandrebevægelsen m.m.

Siden er hun blevet hædret af statsmænd, regenter og organisationer. Hun modtog Den islandske Falkeorden, den norske Kong Olav-ordenen og den finske Mannerheim-orden, den sidste for sit engagement med de finske børn, der kom til Danmark i 1939-40 og igen i 1941-44. I 1965 modtog hun Dannebrogordenens ridderkors.

Hendes tredje liv, som hun kaldte det, begyndte, da Danmarks Radio bad hende præstere fire søndagften-andagter. Hun var da 87 år gammel! Hun oplevede, at hun gennem massemedierne kunne nå virkelig mange med det, hun havde på hjerte fra et langt livs erfaring. Denne litterære virksomhed kulminerede i 1980 i forbindelse med hendes 90-års fødselsdag med udgivelsen af en bog fra Abildgaarden – et livsværk, med historien om hendes vandrerhjem, som blev til et kompleks på 14 bygninger uden en eneste krone i offentlige tilskud.

Hun døde i 1981 og blev begravet i Fangel, hvor hun var vokset op på en lille fynsk gård i et grundtvigsk miljø.

Henning Faurby, 2016

Asylvej 1 renoveres

Først fik bygningen nyt tag for ca. tre år siden, nu får murværket den helt store tur, til foråret bliver murværket malet (som det kan ses på de nederste billeder, er den kendte gule farve ikke det oprindelige "look", dengang var huset hvidt – og vi har vist billederne til håndværkerne). Til sidst!!!! ordnes træværket.

Facade efter rep. af revner med indlagt rustfrit tintorstål

Facade efter færdigbehandling

Asylet ca. 1930

Asylet ca. 1970

Forhandlinger med Industrihistorisk Samling (for) Sønderborg Kommune forår 2016

På generalforsamlingen den 15. marts 2016 sagde de fremmødte medlemmer "ja" til en hensigtserklæring om samarbejde med Industrihistorisk Samling (for) Sønderborg Kommune (IHSS), som på dette tidspunkt var under dannelse. Hensigtserklæringen drejede sig om at undersøge mulighederne for et fælles sted for vore aktiviteter.

Under sonderingerne blev det klart for deltagerne fra Lokalhistorisk Arkiv, at der nok var flere vanskeligheder i et sådant samarbejde, både med hensyn til indretningen af lokaliteten og brugen af samme. Samtidigt havde forskellige udmeldinger i JyskeVestkysten gjort os noget betænkelige ved forskellene i vores arbejde, idet vi på Lokalhistorisk Arkiv jo kun arbejder med papirarkivalier og billeder, mens IHSS også talte om udstilling af maskiner og genstande, altså en slags museum.

På efterfølgende bestyrelsesmøder og et personalemøde i april-maj havde vi på denne baggrund drøftelser om samarbejdsmulighederne. Samtidigt tog vi også stilling til, hvad vi syntes, var den bedste placering for vore arkiver, idet vi var på besigtigelse af mulige lokaler fælles med IHSS på adressen Fynsgade 11 (tidligere Møller og Co.). Vort udspil til IHSS blev derefter, at arkivet i Ulkebøl var indstillet på at flytte til disse mulige fælles lokaler (i det gamle Ulkebøl Sogn), mens det var vores opfattelse, at arkivet på Asylvej er vigtigt at bevare som et synligt element i midtbyen.

Udspillet fra IHSS har selvfølgelig sat gang i vores overvejelser over arkivernes placering og formål; og det er på denne baggrund, at vores svar må ses. Vi har givet vis nogle fælles interesser med IHSS, hvad angår den historiske dokumentation, men vi arbejder med forskelligt materiale og forskellige arkiveringssystemer – og for os at se inden for helt forskellige økonomiske rammer.

IHSS har på sin side også gjort sig nogle overvejelser, som vi ikke har været involveret i og ikke kender.

Disse overvejelser har ført frem til, at IHSS på et møde sidst på foråret meddelte os, at tankerne om et samarbejde blev stillet i bero.

Knud Erik Sørensen, formand

Studietur til Haderslev

Vi besøgte Historisk Arkiv for Haderslev Kommune først i deres rummelige bygninger på Kløvervej og senere læsesalen i Bispen.

Vi får demonstreret digitalisering af fotos, film, videobånd og lydbånd

Klimastyret rum i to etager til opbevaring af arkivalier

Læsesalen i Bispen

Kilder

Forretningsliv ...

Forfatterens arkivalier, "Sønderborg Amts Handelsforening 1879-1929".

Et bankkrak ...

"Folkebanken for Als og Sundeved 1909-1959" og "Sønderborg Handelsstandsforening 1878 -1953".

Dybbølværftet

Trykte

Arkivnyt nr. 2 juli 2014, s. 8

Leif Hansen Nielsen: Ad industriens Vej.

Studier i den slesvig-holstenske industri 1864-1914, 2007 s. 154-157

Flensborg Avis 1922, 14/1 og 7/2

Dybbøl-Posten 1930, 23/4 og 8/5, 1936 2/12, 1938 22/2, 1/3, 18/3, 7/4, 9/4, 23/4

Utrykte

Folketællinger: Dybbøl Sogn 1921 og 1925 (internettet)

Rigsarkivet, Aabenraa:

Sønderborg Amtsret, Grundakter Dybbøl III og IV, Stovgaard I

Sønderborg fogedret, Auktionsdokumenter 1938, Pakke 689

Sønderborg Kredsudvalg, pakke 80, nr. 312
Konzessionierung gewerblicher Anlagen 1907-1910

Arkiv SG 101: C.G.Schumanns skibsværft 1943-1945, især pakke 22, 48, 49

Lysemosegårds Kaserne

Utrykte:

Rigsarkivet, Forsvarets arkiver: Ingeniørkorpsets feltarkiv 1, pakkerne III 64, 66 og 67

Trykte:

Jacob Thode Ræder: Krigserindringer fra 1848-50, 1911

C.T.Jørgensen: Feltingenieurvirksomheden i Aarene 1848-1864, I Ingeniørkorpsets Jubilæumsskrift 1684-1884, 1893

Sommerudflugt til Løgumkloster

Lørdag den 27. maj 2017 kl. 09.30

Vi kører i bus fra Kirketorvet til Løgumkloster, hvor Vagn Lauridsen vil vise os rundt i byen og kirken i ca. to timer. Klokken ca. 12.30 er der frokost på Centralhotellet, hvor vi får serveret en let frokostret.

Efter frokost besøges Løgumkloster Lokalarkiv, og på hjemvejen gøres holdt ved krigsfangekirkegården fra første verdenskrig.

Pris inkl. frokost (men uden drikkevarer):

Medlemmer kr. 250, ikke-medlemmer kr. 350.

Tilmelding senest (men gerne før) **den 10. maj 2017**

på e-mail: arkiv.sdbg.@bbsyd.dk

eller til et af arkiverne (7442 9366/7443 2710)

Indkaldelse til ordinær generalforsamling

Tirsdag den 7. marts 2017 kl. 19.00
i Menighedshuset, Østergade, Sønderborg

Dagsorden i henhold til vedtægterne:

- 1) Valg af dirigent
- 2) Valg af 3 stemmetællere
- 3) Formandens beretning for det forløbne år
- 4) Kassereren fremlægger det reviderede regnskab til godkendelse
- 5) Forelæggelse af budget for det kommende år
- 6) Fastsættelse af kontingent for næst kommende kalenderår (2018)
- 7) Behandling af indkomne forslag (skal være formanden i hænde senest 14 dage før generalforsamlingen)
- 8) Valg af bestyrelsesmedlemmer i.h.t. vedtægternes Par. 4:
 - a) Valg af to bestyrelsesmedlemmer – på valg er Jørgen Due Jensen og Kai Viggo Jørgensen (ønsker ikke genvalg)
 - b) Valg af suppleant – nuværende: Lilly Laursen
 - c) Valg af to revisorer – nuværende Jørgen Ley og Helmer Sander-Larsen
 - d) Valg af revisorsuppleant – nuværende Frode Jørgensen
- 9) Eventuelt

Efter generalforsamlingen er der kaffebord
(*tilmelding nødvendig*) efterfulgt af
foredrag v. Erik Housted "En anden side af 1864-krigen".

Tilmelding til et af arkiverne (7442 9366/7443 2710)
Eller på mail til: sdbg.arkiv@bbsyd.dk
Senest den 1. marts 2017

Venlig hilsen Bestyrelsen
Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg